

**Viktoria Viktorova**

(Bulgaria, Sofia, 144 Narodni buditeli Highschool / Sofia University St. Kliment Ohridski)

## **Polyphonies and Synchronicities in the Collection of Papers *Voices of Otherness***

*Abstract:* This review offers a thematic analysis of the collection of papers *Voices of Otherness* (2023), which comprises the articles presented at an international conference by the same name held in November 2022 as part of the project *Texts of the Marginalities: Memory and Use*. The article summarises and conceptualises the use of otherness in cultural, social, psychological, pedagogical and historical contexts. The review concludes that the collection makes a significant contribution to the study of marginal literature through the concept of *otherness* by providing new resources to interpreting and understanding differences in contemporary society. *Keywords:* difference, literary history, marginal literature, otherness, unknown authors and works

**Виктория Викторова**

(България, София, 144 СУ „Народни будители“/ СУ „Св. Климент Охридски“)

## **Полифонии и синхронии в сборника „Гласове на другостта“**

Сборникът „Гласове на другостта“ (2023) е плод на проведената в периода 2–3 ноември 2022 г. международна научна конференция. Това е четвъртият поред форум, който се организира по проекта „Текстове от маргиналията: памет и употреби“, започнал през 2019 г. към Факултета по славянски филологии на Алма матер.

Проектът разглежда проблема около маргиналната литература, към която се проявява научен интерес още от началото на 90-те години на XX век, но през последното десетилетие сякаш този интерес се превръща в неотменно поле на съвременната ни литературна история. Фокусирайки се върху непознати автори, произведения и явления, литературоведските търсения и изследвания обогатяват представите за националната ни литература, извеждат към нови съвременни интерпретации и поставят нови въпроси пред академичната общност.

Заглавието на четвъртия сборник, от една страна, е конкретно – търси неща отвъд възприетото, предразполага към продуктивни идеи и посоки на мислене, но, от друга страна, е много актуално, тъй като улавя явленията – новите и различните, пред които е изправена не просто хуманитаристиката, а съвременното ни общество. Уводните думи, функциониращи като предговор на книгата, обобщават множеството подходи, които са използвани от изследователите при разглеждането на темата за другостта, тъй като тя предполага широка дефиниция, и се изтъкват различните ѝ посоки за интерпретация.

Сборникът успява да улови палитра проявления на другостта в разнообразните ѝ форми. Той се явява като своеобразна платформа за диалог и размисъл върху въпроси, свързани с идентичността, социалната интеграция, културните различия, а интердисциплинарността на методите обогатяват представата за полифонията на гледни точки.

Книгата съдържа внушителните 52 авторски статии, анализиращи *другостта* като културен, социален, психологически, педагогически и исторически феномен. Сборникът е разделен на 12 тематични секции, а в тях водещ е хронологичният принцип.

Първата рубрика под надслов *Българинът и чужденецът: саморефлексии и рефлексии* разглежда широк спектър от теми и проблеми, свързани с идентичността, индивидуалните преживявания на Аз-а в контекста на българската и чуждестранната култура, маргиналната фигура на чужденеца и възможностите за неговата културна адаптация. В статията на А з и с Ш а к и р „Образите на „лошия“ и „добрия“ мюсюлманин в българските народни песни (По примери на „Българското народно творчество“, т. 1-8)“ се изследва присъствието на различни етнически групи (турци, татари, цигани, албанци, араби, черкези, помаци) и начините, по които те са представени в българските народни песни. Авторът открива разнообразни социални, исторически, религиозни и културни фактори, влияещи върху формирането на негативния им образ. Текстът представя комплексен анализ, подкрепен с примери от песенния фолклор, обуславящ формирането на множество стереотипи и предразсъдъци по отношение на (не)приемането на мюсюлманските общности в народното ни творчество.

Н и к о л а й Ч е р н о к о ж е в продължава проблема за (противо)поставянето по етническа и религиозна принадлежност с въвеждането на сложните ни средновековни културни отношения с Византия. В изследването си „Вазовото четене на връзките България – Византия“ авторът детайлно проследява възгледите на Патриарха за историческите събития у нас от XIII и XIV век през историческите му творби „Иван Александър“ и „Светослав Тертер“. Избирайки топосите на България и Византия, Вазов подчертава контраста между двете култури, за да изтъкне негативните аспекти на византийската. Статията доказва, че интерпретациите на Вазов в крайна сметка оказват влияние върху общественото разбиране за византийското присъствие и участват във формирането на българската национална идентичност и самосъзнание.

Етнокултурните стереотипи се разширяват към Северна Америка и биват разглеждани в статията на П л а м е н А н т о в „Предмултикултурализъм, или как се сношават американките и американците: българският/европейски поглед („До Чикаго и назад“)“. Авторът анализира формирането на представите за американската култура през известния Алеков пътепис, изтъквайки един от основните мотиви, залегнали в творбата – невъзможното общуване вследствие от невъзможното разбиране. Статията акцентира, от една страна, върху мнението на Щастливеца за американските жени и техните взаимоотношения с мъжете, а от друга – на лингвистичните специфики на английския език, представен като „нечовешки“, „лаещ“ език. В крайна сметка текстът затвърждава тезата, че западната култура за нас винаги ще си остане една друга, в смисъл на различна и неразбираема за нашите ширини.

Проблемът за българската национална идентичност между родното и чуждото в края на XIX век е разгледан и в текста на Д и м и т ъ р Б у р л а „Българският европеец, или чужденецът на своя земя“ поставя въпроса за (само)възприемането на българина като европеец. През тезите на Петко Славейков, Шлегел, Цветан Тодоров, Владимир Кантор и други изследователи се проследява разбирането за „европейскостта“ като култура, а Бурла анализира българската (само)идентификация с понятието и стига до заключението, че именно стремежът ни да бъдем други в контекста на българската действителност ни прави „европейци“.

В е н ц е с л а в Ш о л ц е сменя изследователската оптика, като се обръща към персоналната фигура на един от първите и големи историографи на нашата история и литература, който преобладаващо е ситуиран като франкофон. В статията си „Към вопро-

са за идейно-творческото формиране на Симеон-Радевото писане“ авторът разглежда теоретичната основа, върху която се гради творчеството на българския писател, и деконструира стереотипните разбирания за принадлежността му към френската култура.

Последният текст от първата тематична секция скача от началото на XX век към литературата на новото хилядолетие и проблемите в нея за етническите и половите различия, както и към периферната екопоезия. В статията „Българската поезия от първото десетилетие на XXI в.: каузи на непопулярно-различното“ М и л е н а К и р о в а развенчава мита за слабите естетически качества на поетическите произведения в България от началото на настоящия век. Тя представя творчеството на автори като Димитър Кенаров, Николай Атанасов, Васил Чапразов, Хайри Хамдан, Азис Шакир, чиито стихосбирки проблематизират съвременни явления и теми, внасяйки нов полъх и акценти в българската литература.

Във втория раздел *Отсам и отвъд: модуси на литературна и културна граничност* са поместени статии, изследващи граничните зони между различни културни контексти и хронотопи. И р е н А л е к с а н д р о в а проследява обособяването на понятието „другост“ през модернистичните творби на Пейо Яворов, които доказват, че оразличяването е процес, започващ още от модернизма. Статията на Е м и л Д и м и т р о в „Поетическото завещание“ на Пенчо Славейков: привидности и реалност“ също спира вниманието върху този период, като предлага някои изводи и техните аргументи върху десетгодишното си изследване, което променя важни съвременни представи в Славейкознанието. Текстът съдържа два акцента – първият, съсредоточен върху разглеждането на двете творби („Псалом за поета“ и „Епилог“ към „Кървава песен“), които се борят дълго коя от тях да бъде приписана като *поетическо завещание* на поета, и вторият, открояващ иновативно стихотворението „Апо“ като (потенциално) възможна предсмъртна дума на твореца. Написаното от поета последно стихотворение, при това на италиански език, Ем. Димитров (пре)открива през 2020 година и убедително вписва, от една страна, в отношения с „На Острова на блажените“, а от друга – с доказателства финализира, че този мислюжет разбива както утвърдените стереотипи за „изгнанието“ на поета, така и тези за поетическото му завещание, което „не е литературен факт, а социално-приемлива привидност“ (Димитров/ Dimitrov 2023: 96).

Неизчерпаемата потентност на откривателството – фактологично и(ли) интерпретативно – демонстрира и следващата статия, посветена на Пенчо Славейков. Нейната авторка Б и л я н а Б о р и с о в а, която разглежда централните книги „Епически песни“ и „Сън за щастие“ в колаборация с Шопенхауеровата „философия на живота“ и с Нищевия Свръхчовек, доказва, че те са умело приложени в модернистичната естетическа концепция на поета – нещо, за което се е говорило преди век, но се реализира нагледно чак днес.

И ако предходните два текста ситуират гранични българо-европейски културни контекста през конкретни автори, то М а р т и н К о л е в съсредоточава вниманието си също върху творчеството на един конкретен писател – Матвей Вълев, който обаче очертава българско-южноамерикански културни параметри. Статията „Функции на опозицията „отсам-отвъд“ в творчеството на Матвей Вълев“ анализира движението на скитническият субект в текста-Вълев и обръща внимание на различните функции и аспекти на пространствената употреба на „отсам“ и „отвъд“ в прозата на твореца, стигайки до заключението, че двете бинарни опозиции не подлежат на синтез, но главната възможност за краткосрочен преход между двете е линията на бягство.

Пространствените другости продължават да присъстват като проблем в статията „Лирическите гласове от Западните покрайнини“ на О г н я н а Г е о р г и е в а - Т е н е в а, анализираща поетическите творби, написани на български език от български автори, намиращи се обаче отвъд държавната граница на родината ни.

В този раздел е поместен и текстът на гостенката от Донецк, Украйна – Ел е о н о р а Ш е с т а к о в а, занимаваща се с романа „Циници“ на Анатолий Мариенхов, който проблематизира една „друга“ любовна история, различна от европейските традиционни разбирания. Секцията завършва с интригуващия текст на А н ж е л а Г е о р г и е в а, в който медиите на българската диаспора са представени като проводници и посредници на още гранични и различни, (не)познати културни явления.

Третият дял *Анимализъм и антропоцентризм*, включващ три статии, поставя един много актуален, но все още разпознаван като периферен проблем – за отношенията между човека и природата. Статията „Ако можехме да ги преведем“ на К а л и н а З а х о в а не изследва просто присъствието на животински персонажи в българската литература, които често се използват за символично представяне на различни аспекти на човешкото битие, а говори (пост)модерно за диалога между тях, за една тяхна комуникация, утвърждаваща емпатичното опознаване на всички живи същества. Р о с и ц а Ч е р н о к о ж е в а продължава този проблем в същия дискурс в своята статия „Диадата човек и животно“, като анализира конкретно творчеството на Боян Биолчев. Статията „Свети вълк“ от Елена Алексиева като апокриф“ на Я н и ц а Р а д е в а се фокусира върху потенциалната апокрифната природа на романа и връзката му с митологичната и религиозна традиция, но текстът се вписва в триадата с проиграването на множеството възможности да представи малкото и голямото, да разсъждава върху въпросите какво е голямо и какво малко, кое е свещено и кое не, да им разменя местата или да заличава понякога различията помежду им.

*Другостта като полава и сексуална идентичност* е петият тематичен раздел от сборника. Статиите в него обръщат внимание на различните форми на сексуална ориентация като оразличителен белег, който се формира и променя в рамките на социолитурния контекст. Мотивът за телесните прояви на другостта присъства в творчеството на поета Еугениуш Ткачишин-Дицки, разглеждан от В а н е с а Н а ч е в а. Тя доказва чрез поезията на автора, че човек през другите разбира себе си и формира собствената си идентичност. В своята статия Недялко Желев пък откроява различните аспекти в постюгославската проза на ЛГБТ общностите, а Б а р б а р а Д и м и т р о в а изследва половата идентичност на героинята в романа „Остайница“ на Рене Карабаш.

Именно този текст прави плавен преход към следващата рубриката *Женскост и другост*. Статиите в нея са фокусирани върху различни прояви и аспекти на женската идентичност и как те функционират в културата и обществото през образите на различни литературни героини. Обръща се внимание на индивидуалните преживявания, опити и предизвикателства пред жените, които се изразяват чрез понятието „другост“. В този раздел е поместена статията на С н и ж а н а Ж и г у н, чиито интереси са насочени към украинската женска литература, а статията ѝ разглежда един доста неприсъщ женски лик – този на жената войник, акцентирайки върху приноса на нежния пол в съпротивата срещу окупацията. П о л и н а П е н к о в а пък представя антитрадиционните майки, съсредоточавайки се върху темата за майчинството в романа „Майките“ на Теодора Димова. В статията е представен каталог от различни типове „лоши“ майки, които възпитават болни деца, убийци като идентичностите и на родителите, и на отрочетата са своеобразни рефлексии на антиценностите в съвременното ни общество. Авторката изразява несъгласието си към възприемането на негативния образ и майката, доказвайки, че до голяма степен представите за майчинството са оформени от идеологически матрици и може да бъде интерпретирано само през тях. Следващата статия „Гласове на другостта: незащитени и доброволно усмъртени деца“ от В а н я Г е о р г и е в а като че ли градиращо разисква още една изключително чувствителна съвременна тема за аборта и начините,

по които тези преживявания се отразяват на индивида и обществото като цяло. Чрез психоаналитичната теория на Лакан за вродения инстинкт, който всъщност е продукт на социологията, а не на биологията, се анализират произведения от Димана Йорданова през Лаура Линдстел до Ани Ерно. Другост в женските другости продължава да натрупва Мартина Недялкова, която се обръща към китайската „Литература на белезите“ (след края на 60-те години на XX век) и женските присъствия в нея. По-скоро авторката се концентрира върху другостта на сборника „Екзекуцията на кмета Ин и други разкази от великата пролетарска културна революция“ (1978) от Чън Жуоси, изследваща смело и открито живота и преживяванията на обикновения човек с оглед на социалните, икономически и идеологически трудности, с които се сблъсква по време на Културната революция. Разказите на авторката разглеждат необговорени, но безкрайно наболели теми в китайската история от ерата на маоизма и нейното противоречиво наследство.

Седмата рубрика на сборника *Алтернативни литературни движения* продължава пък да обогатява с още гласове от други периферни, по-близки литературни пространства – гръцки, хърватски, но и българските неофициални. Фотини Христакуди-Констатиниу в статията си се опитва да очертае посоките на развитие на модерната гръцка поезия, а Боряна Цветкова се занимава с общите черти на хърватската фантастика от 70-те години на XX в. Александра Александрова насочва своя изследователски прочит към неформалните литературни общности в академичните ни среди. Статията ѝ „Гласове на другостта: софийският академичен ъндърграунд от 80-те години на XX век“ разисква явлението „Семинарна епоха“ (по М. Николчина) или „Синтезните времена“ (по Ал. Косев), присъщо за периода преди Прехода. Авторката отбелязва постиженията и приноса на неофициалната интелектуална общност на столицата за развитието на българската култура в последните краевековни десетилетия.

Следващите два тематични раздела са локализиращи именно в нея. Първият *Забравени гласове от българската литература* включва статии, занимаващи се с проучването на автори и техни творби, които несправедливо са пренебрегнати или са недооценени от литературната история и са попаднали в забрава. Творчеството на Стефана Цанкова-Стоянова е обект на интерес за две статии – Людмила Малинова открива нейна непубликувана поетическа творба („Писма“), която отпечатва за първи път в настоящия сборник и така заедно с Емил Димитров правят две открития за съвременната ни литературна история в рамките на настоящия том. Александра Антонова изследва биографията на младата поетеса и акцентира върху значението ѝ за детската литература. Тази рубрика е твърде приносна и с озвучаване името на още един непознат писател за по-голяма част от литературоведската ни гилдия – Ячо Кабаивански (Яким Иванов), бащата на великата космополитна оперна прима Райна Кабаиванска. В изследването на Андрей Ташев обстойно се открояват мотиви, теми и проблематика в маринистичното творчество на бургаския автор. Ташев ни запознава с биографията и творческите му интереси, полагайки ги в общите тенденции на морската литература от граничния период – малко преди и малко след 9.09.1944 г. Разглежданият сборник огласява като водеща вече и маринистичната тема, която дълго време не е обект на систематични научни изследвания. На нея е посветена и статията на Мая Горчева „Цикадските острови на Борис Априлов: другото лице на морето и писането“. Неин обект са дневниковите записки на писателя, известен през епохата на социализма и забравен в последните три десетилетия. Авторката разглежда еготекстуалния разказ от края на 80-те години и превръщането му в „пътеписен роман“, видял бял свят едва през 1994 г., като център на изложението ѝ са именно другостните трансформации на свидетелските фрагменти във фикционално пространство.

Втората секция, посветена изцяло на българската литература, е обърната към (пост)социализма и неговите нови прочити. В нея са представени различни интерпретации на литературни и социокултурни проблеми в социалистическия период и след него през нестандартни и алтернативни гледни точки. Т а т я н а И ч е в с к а подбира за анализ творби на Емилиян Станев („Недописани спомени“, разкази от „Делници и празници“, „Иван Кондарев“, „Търновската царица“, „Крадецът на праскови“), в които като лайтмотив се явява старостта. От тези текстове са открити различни символно-метафорични проявления на старостта, изразени през хигиената, болестта, скуката и унаследяването. В раздела двама изследователи се фиксират върху писателя Павел Вежинов – В л а д и м и р И л и е в опитва да прочете персонажната система от романа „Синият залез“ през теорията за множествената интелигентност на психолога Хауърд Гардън, а Е к а т е р и н а К а л е в а прави една своеобразна литературно-социологическа прогноза за евентуалното рецептивно възприемане на Вежиновите повести от алфа-поколението. Вниманието към актуалното днес и неговите културни особености са център и на съвместната статия „Литературата като периферен глас“ от А л б е н а В а ч е в а и Н и к о л а й П а п у ч и е в. Те проучват как аудиовизуализацията от последните години се отразява върху читателските очаквания за литература, които, от своя страна, оформят нови културни тенденции. Последната статия от разглежданата рубрика се обръща към много нашумелия роман през последните няколко години „Поразените“ на Теодора Димова. Р а л и ц а Л ю ц к а н о в а анализира разказите на четирите семейства и разисква темата за все още незаглъхналата необходимост от огласяване на заглушените гласове от социалистическото минало.

Деветият дял *Нови прочити на канонични гласове* обхваща статии, фокусирани върху интерпретирането на канонични западноевропейски литературни произведения отново от нови и нестандартни перспективи, стремейки се да разкрият скрити или непочетени аспекти на тези текстове. И в а А н а с т а с о в а разглежда в статията си романа „Един живот“ на Ги дьо Мопасан, в който главната героиня Жана е представена като граничен персонаж между две системи на живот – романтичната и реалистичната. В статията „Другостта като читателско изпитание (Препрочитайки „Позор“ на Дж. М. Кутси)“ Б и л я н а К у р т а ш е в а прави своя прочит на романа, подчертавайки, че „другият“ не е оразличен като такъв през цвета на кожата си и заключава, че романът е антирасистки. Следващите четири статии („Различният образ на Спасителя в мистерията на Дарио Фо „Чудото на сватбата в Кана“ – Е л е н а М а н ч е в а, „Бекет и неутралният глас“ – Й о а н н а Н е й к о в а, „Жанрови трансформации на мита за Дон Жуан. Анализ на три български трактовки върху прелъстителя“ – К о н с т а н т и н А д и р к о в, „Поезията на лудостта и ендокринната мрежа на чувствата“ – М а р и а н н а Г е о р г и е в а) от тази рубрика се занимават с различни теми и образи – от този на Спасителя до този на Дон Жуан, преосмисляйки както тях, така и преобразявайки традиционното разбиране за интерпретаторска окончателност на класически произведения, които се оказват рецептивно неизчерпаеми.

Проблемът за (не)изчерпаемостта на съвременната култура е пряко обвързан с продуктивността на междутекстовите отношения. Именно на тях е посветена десетата тематична секция под надслов *(Интер)текстуалните трансформации: реализации на различността*. Тя включва статии, представящи отделни примери за интертекстуални връзки, предлагащи множество начини за преработка на съществуващи текстове. В статията си К а л и н а Л у к о в а пунктуално извежда и обговаря междутекстови връзки в разказите „За едно кътче на душата“ (Г. Стаматов) и „Незнайният“ (Г. Райчев). Проучвайки цитатния корпус, анализирайки го детайлно на синтактично и лексикално равни-

ще, тя откроява привидни прилики и семантични различия при изграждането на субективното преживяване на главните герои в двете български произведения, ситуирани в различни литературни направления с дистанция от повече от две десетилетия. В статията „Емигрантки и чужденци“ Р е н е т а Б о ж а н к о в а съсредоточава вниманието си върху повестта „Evgenia Ivanovna“ от Леонид Андреев и разказа „Цю-юрих“ на Людмила Улицка. Сравнителният анализ на двамата руски писатели от Сребърния век и от края на 80-те години на миналото ни столетие показва различни аспекти на емигрантския живот и откроява прилики, но и същностни специфики при формирането на разбирането за емиграцията и нейното въздействие както върху индивидуалното, така и върху общественото съзнание. И в а н Г е о р г и е в прави компаративен анализ на романите „Аутопсия на една любов“ от Виктор Пасков и „Доктор Фаустус“ от Томас Ман, извеждайки смислови връзки между любовта, болестта и гениалността в двете произведения, като доказва тяхната взаимосвързаност, въпреки темпоралната дистанция от около 60 твърде разломни години след Втората световна война до началото на новото хилядолетие. Разделът завършва със статията „Национално и глобално, постмодернизъм и световна литература – последните романи на Казуо Ишигуро и Харуки Мураками“ на Иван Иванов. В нея авторът проследява преодоляването на националното у двамата писатели и вписването на японските творби в глобалните литературни тенденции.

Единадесетият тематичен раздел е пряко обвързан с предходния, макар и това да се вижда опосредствено, защото преводът днес е другото, но и същинско битие на текста в мултикултуралния и глобалистки свят. Разбира се, тази част на сборника, е посветена на многопластовото разбиране за ролята и значението на превода в съвременните литературни и културни практики. Това се илюстрира от трите твърде различни текста, включени в тази рубрика. Първият, на М а р и я П и л е в а, е насочен към установяване на авторството на детската религиозна книжка „Колибарската дъщеря“, извеждайки както лексикални сходства с библейски стихове от Новия завет, така и специфики между българското и английското издание. Вторият – на П ъ о т ъ р М и щ е л а, млад и талантлив полски колега, съсредоточава вниманието си върху побългарения превод на пиесата „Около женския въпрос“ на Станислав Пшибишевски, направен от Александър Симеонов, разглеждайки го през термина „рефракция“ от Андре Лефер. Третият текст е на проф. Х ю с е и н М е в с и м (от Анкарския университет) „Блага Димитрова на турски език: стратегии и мотивации за превод“. Статията има за цел да проследи превежданото творчество на българската поетеса в самостоятелни книги, антологии и специализирана периодика в Република Турция като представя и контекстуални фактори, разгръща мотивации, които подтикват преводачите да се захванат с превеждането на поезията на Блага Димитрова на турски език.

Сборникът завършва с дванадесетата рубрика *Периодиката и педагогиката: нови погледи и практики*, включваща статии, отбелязващи значимостта на периодичния печат за българската литература от началото на XIX век до 30-те години на XX, която въпреки интензивните усилия на колегите литературоведи, остава все недопроучена и два текста, представящи новаторски педагогически практики днес в българската образователна система. Първата статия от раздела „За големите книги: бележки от периодиката“ е на П о л и М у к а н о в а. Тя проследява излизането на първата печатна книга на новобългарски език и издирва присъствието на „Молитвенный крин“ в различни фондове и библиографски хранилища. Тази библиографска и библиофилска трудоемка, но благодатна работа продължава и М а р г а р е т П о п п е т р о в а. Тя изследва седмичното издание „Вестник на жената“ като специфично културно явление в България и темите, проблемите и съдържанието, които предоставят на читателската си аудитория в периода 1928-1934 г. Последните две статии от раздела излагат актуални проблеми в българската

образователна система. Наталья Христова разсъждава върху методиката на анализиране на литературните творби и negliжирането на смисловото съдържание на литературния текст, което влияе върху рецептивните възприятия на учениците, а Георги Тошев завършва тематичната секция с извеждане на необходимостта от взаимодействие между документалното кино и литературата в образованието и педагогическата практика.

Панорамният синтезен и синтезиран обзор на сборника „Гласове на другостта“ показва, че другостта като феномен включва етнически, национални, културни, полови, сексуални, родови, литературни и т.н. ракурси, както и че предполага вторична метатекстова полифоничност, хетерогенен потенциал на гласовете – социокултурни, психологически, педагогически, историографски, интертекстуални, постмодерни литературнотеоретични (куиър изследвания, екологична критика, критически изследвания върху анимализма).

Настоящият том аргументирано илюстрира, че другостта, се оказва не периферен, а централен проблем през последното десетилетие. Книгата има важен принос към разбирането на сложната и актуална тема за *другостта*. Изданието не само отвори множество възможности за изследване, но и вдъхнови читателите да се ангажират с търсенето на пътища за хармоничното съществуване на различностите в различни аспекти. То, като четвърто в поредицата, която е обединена от темата за литературната маргиналия, е доказателство за стремежа на академичната общност да опубличности непубликувани текстове, да озвучи заглушени литературни гласове, да изкаже премълчаното, да рефлексира иновативност в широкото литературно пространство и в неговата дълбинност, да отвори място за обогатяване на паметта.

След петгодишния труд на младежки екипи, ръководени от доц. д-р Ноemi Стоичкова, можем да кажем, че част от маргиналната българска литература излезе от неизвестните и непознати полета, но чакат още много залежи от втория, третия ред на литературната история. А очевидно и българската литературна периферия периодично търпи промени и затова тя търси своите нови изследователи, които да бъдат археолози на литературното миналото и архитекти на литературоведското бъдеще.

## ЛИТЕРАТУРА

Димитров 2023: *Димитров. Е. Поетическото завещание на Пенчо Славейков: привидности и реалност*“. – В: Гласове на другостта. Сборник с доклади от международна научна конференция, проведена в Софийски университет „Св. Климент Охридски“, 2–3 ноември 2023 г. Съст.: Ноemi Стоичкова, Яница Радева, Мартин Колев. София: УИ „Св. Климент Охридски“, с. 84-97 (Dimitrov 2023: Dimitrov. E. Poeticheskoto zaveshtanie na Pencho Slaveykov: prividnosti i realnost“. – V: Glasove na drugostta. Sbornik s dokladi ot mezhdunarodna nauchna konferentsia, provedena v Sofiyski universitet „Sv. Kliment Ohridski“, 2–3 noemvri 2023 g. Sast.: Noemi Stoichkova, Yanitsa Radeva, Martin Kolev. Sofia: UI „Sv. Kliment Ohridski“, s. 84-97).

Гласове на другостта. Сборник с доклади от международна научна конференция, проведена в Софийски университет „Св. Климент Охридски“, 2–3 ноември 2023 г. Съст.: Ноemi Стоичкова, Яница Радева, Мартин Колев. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2023. 496 с. ISBN 9789540758435 (Glasove na drugostta. Sbornik s dokladi ot mezhdunarodna nauchna konferentsiya, provedena v Sofiyski universitet „Sv. Kliment Ohridski“, 2–3 noemvri 2023 g. Sast.: Noemi Stoichkova, Yanitsa Radeva, Martin Kolev. Sofia: UI „Sv. Kliment Ohridski“, 2023. 496 s. ISBN 9789540758435).